

Емина М. Копас Вукашиновић

Универзитет у Крагујевцу
Педагошки факултет у Јагодини
Катедра за хуманистичке науке

УДК: 373.2(497.11)“18/20“
ИД БРОЈ: 188143628

Прегледни рад
Примљен: 9. 3. 2011.
Прихваћен: 10. 10. 2011.

ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМИ У СРБИЈИ: РАЗВОЈ И ПЕРСПЕКТИВЕ

Апстракт: Развој предшколских програма у Србији прати стратегију целокупне друштвене заједнице у одређеном периоду, у односу на васпитање и образовање у тој заједници. У зависности од историјских услова, друштвено-економских и културних утицаја, на територији данашње Републике Србије су се идеје о институционалном предшколском васпитању и образовању различито развијале. Кроз програме је било могуће сагледати владајуће педагошке идеје, ставове и односе према учењу и развоју предшколског детета, односно концепцију предшколског васпитања и образовања у датом периоду. У овом раду су хронолошки представљени предшколски програми који су егзистирали на територији Р. Србије, од оснивања првих предшколских установа до данас. Кроз елементе за праћење развоја ових програма, циљ истраживања је био да се утврди на који начин и у којим периодима су егзистирали предшколски програми у Србији и како су се развијале идеје о систему јединственог институционалног предшколског васпитања и образовања. Истраживање је обављено применом дескриптивне методе и поступка анализе садржаја докумената. Резултати овог теоријског истраживања потврђују да су, од краја 19. века до данас актуелних *Општинских основа предшколског програма*, у различитим историјским периодима, егзистирали предшколски програми који су увек били одређени друштвено-историјским и педагошким контекстом времена у којем су настајали. У зависности од услова у којима су стварани и развијани, програмских концепција твораца и искустава оних који су их реализовали, евидентне су разлике у садржају и структури предшколских програма, са тенденцијом њиховог константног обогаћивања и конкретизације елемената за праћење њихове реализације.

Кључне речи: предшколски програм, предшколско васпитање и образовање, друштвена одређеност програма, елементи за праћење развоја програма

„Ако затворите врата свим манама и истина ће остати напољу.“

Тајоре

---

¹ Чланак представља резултат рада на пројекту „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“, број 47008 (2011–2014), чију реализацију финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије, као и на

УВОД

Програми васпитно-образовног рада представљају основни радни документ васпитно-образовне установе, којим она регулише свој рад у целини и сваком њеном програмском и организационом делу. Такође, они треба да буду јасно упутство за програмирање, планирање и вредновање овог рада, од стране носилаца њихове реализације, у складу са карактером установе, потребама деце, њихових родитеља, као и друштвене заједнице у целини. Јасно је да се у програмима васпитно-образовног рада огледају не само педагошке идеје и норме одређеног друштвеног периода, него и односи друштвене заједнице према васпитно-образовној делатности, према самој деци и детињству, а тиме и према будућности коју они представљају.

Историјски извори нам потврђују да су се идеје о институционалном васпитању предшколске деце различито развијале у појединим регионима (ужа Србија, Војводина), у зависности од историјских услова, друштвено-економских и културних утицаја на територији данашње Републике Србије. Кроз историју нашег предшколског васпитања и образовања, које има традицију дужу од 150 година, а коју ћемо покушати да етапно представимо, васпитно-образовни рад био је регулисан програмима у којима су се огледале владајуће педагошке идеје тога времена, ставови и односи према деци предшколског узраста, као и читава концепција предшколског васпитања и образовања (Ациган, 1996а; Ациган, 1996б; Коцић, 1972).

ЕТАПЕ РАЗВОЈА ПРЕДШКОЛСКИХ ПРОГРАМА И ИДЕЈА О ПРЕДШКОЛСКОМ ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ

Од отварања прве предшколске установе на територији данашње Војводине, у Суботици 1844, и оснивања првог српског забавишта, у Вршцу 1881. године, развој предшколског васпитања и образовања на територији данашње Србије имао је дугу традицију и развојно-узлазну линију. Са развојем педагошке мисли су се развијале и идеје о предшколском васпитању и образовању, самим тим су постепено унапређене и концепције новонасталих предшколских програма (Копас-Вукашиновић, 2010; Вучетић, 1972; Петровић, 2000). Ради боље прегледности и могућности хронолошког приказа развоја ових концепција, предшколски програми су представљени етапно, кроз следеће развојне периоде:

пројекту „Од подстицања иницијативе, сарадње, стваралаштва у образовању до нових улога и идентитета у друштву“, број 179034 (2011–2014), чију реализацију финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

1. *период од оснивања првих предшколских установа до Првој светској рати*, када се предшколско васпитање и образовање у Кнежевини Србији развијало углавном независно од идеја у Војводини;
  2. *период између Првој светској рати и Другој светској рати*, када је дошло до стварања јединственог система предшколског васпитања у целој Србији, што је донекле успорило његов развој у Војводини;
  3. *период од 1945. до 1958. године*, када се осећа доминантан утицај совјетске педагошке мисли. Услед непостојања званичних програма у васпитно-образовном систему се користе преводи са руског;
  4. *период од 1959. до 1968. године*, када ванпородично васпитање предшколске деце поново доживљава програмско одвајање на нивоу Србије и Војводине;
  5. *период од 1969. до 1995. године*, који је обележен покушајима обједињавања србијанског и војвођанског програма, мада је званично за Србију посебно утврђен *Програм васпитно-образовног рада у предшколској установи*, из 1970. године, а васпитно-образовни рад са децом предшколског узраста у Војводини организован је према *Програму васпитно-образовне делатности у установама за предшколско васпитање и образовање у САПВ*, из 1975. године;
  6. *период од 1996. до 2005. године*, који је одређен *Основама програма предшколског васпитања и образовања деце узраста од шест до седам година*, чија је концепција разрађена у два равноправна модела – Модел А и Модел Б.
  7. *период од 2006. године до данас* је обележен програмским моделима, који су одређени и програмом из 1996. године, сада концепцијски утврђени у *Општим основама предшколског програма*, са јасно одређеним заједничким одликама.
4. Овај хронолошки приказ развоја идеја о предшколском васпитању и образовању нам потврђује сложеност процеса развоја предшколских програма. Осим што се радило на конкретизацији програма, у смислу одређења циљева, задатака, садржаја и активности, јачала је идеја о развоју јединственог предшколског програма на територији целе Р. Србије, стварању јединственог система институционалног предшколског васпитања и образовања. Полазећи од специфичности свеукупног друштвено-економског и политичког развоја у одређеним периодима, прихваћених педагошких идеја и норми, аутори појединих програма имали су различита теоријска сазнања и полазне основе за стварање концепције предшколског васпитања и образовања.

Ради боље прегледности података, програме који су егзистирали у овим периодима представљамо табеларно (*Табела 1*).

У овим периодима су егзистирали незванични, полузванични и званични програми, до данас актуелних програмских модела. У различитим периодима су се програмске концепције различито развијале. У периоду до Првог светског рата, идеје о предшколском васпитању и образовању у Кнежевини

Табела 1: Предшколски програми у Србији од оснивања првих предшколских установа до данас

ПЕРИОД	ПРОГРАМИ ЗА ПРЕДШКОЛСКО ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ (и време њиховог настајања)
Период од оснивања првих предшколских установа до Првог светског рата	<ul style="list-style-type: none"> • Уредба о српским вероисповедним забавиштима (1890) • Градиво за разна занимања српчади (1898) • Збирка целокупног рада у српском вероисповедном забавишту за породице, забавишта и забавиље (1904–1905)
Период између Првог светског рата и Другог светског рата	<ul style="list-style-type: none"> • Приручник за народна забавишта и ниже разреде народних школа (1935)
Период од 1945. до 1958. године	<ul style="list-style-type: none"> • Упутства васпитачу дечијег врта (1948), са Прилозима методици васпитног рада с децом предшколског узраста
Период од 1959. до 1968. године	<ul style="list-style-type: none"> • Васпитни рад у предшколским установама (1959)
Период од 1969. до 1995. године	<ul style="list-style-type: none"> • Програм васпитно-образовног рада у предшколској установи (1969) • Програм васпитно-образовне делатности у установама за предшколско васпитање и образовање у САПВ (1975) • Основе програма васпитно-образовне делатности дечијег вртића и васпитне групе предшколске деце при основној школи (1975) • Предшколско васпитање и образовање у САПВ (1985)
Период од 1996. до 2005. године	<ul style="list-style-type: none"> • Основе програма предшколског васпитања и образовања деце узраста од три до седам година (1996): <ol style="list-style-type: none"> a) Модел А b) Модел Б
Период од 2006. године до данас	<ul style="list-style-type: none"> • Опште основе предшколског програма (2006)

(Копас-Вукашиновић, 2010)

Србији су се развијале независно од актуелних идеја у Војводини, да би између два светска рата дошло до стварања јединственог система предшколског васпитања у целој Србији, што је донекле успорило његов развој у Војводини. Следи период од 1945. до 1958. године, када се осећа доминантан утицај совјетске педагошке мисли. Ванпородично васпитање предшколске деце поново доживљава програмско одвајање на територији Србије и Војводине, у периоду између 1959. и 1968. године, након чега се јављају нови покушаји обједињавања предшколских програма, програмским концепцијама које су развијале у периоду од 1969. до 1995. године. Период од 1996. године

до данас одређен је програмским моделима, са заједничким одликама, у *Ой-иштим основама предшколској програма*.

Сви програми су првенствено настајали на основу сакупљених искустава васпитачица (забавиља), које су радиле са децом до њиховог поласка у школу, као и под утицајем стране доступне литературе у одређеном друштвено-историјском контексту. Међутим, дешавало се да се аутори појединих програма нису много ослањали на искуства својих претходника, него су углавном полазили од концепције по сопственој замисли. Разматрајући поједине елементе за праћење развоја и карактеристика програма (циљеве, задатке, садржаје и структуру, утврђене аспекте дечијег развоја, одређења дечје игре...), запажамо да су ови и други елементи у неким програмима јасно дефинисани, некада су само поменути, али не и конкретизовани, док се у одређеним програмима уопште не разматрају. Тек у периоду од 1969. године могуће је одредити целовитост програма предшколског васпитања и образовања, што потврђује изнету констатацију да је у развоју система институционалног предшколског васпитања и образовања и програмских концепција било доста лутања (Копас-Вукашиновић, 2010; Попин, 1972).

ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРАЋЕЊЕ РАЗВОЈА ПРЕДШКОЛСКИХ ПРОГРАМА, У ФУНКЦИЈИ ЊИХОВЕ КОНКРЕТИЗАЦИЈЕ

Ради лакшег целовитог сагледавања садржаја и структуре поменутих предшколских програма, значајно је конкретизовати елементе за праћење њиховог развоја. У овом раду ћемо представити само основне елементе и тиме изложити идеје о развоју система организованог институционалног предшколског васпитања и образовања. Полазну основу за анализу представљају друштвено-економски услови у којима су предшколски програми настајали, као и теоријска подлога програма. Затим су сагледани програмски циљеви и задаци, а представљени су и аспекти дечијег развоја према којима су разрађени садржаји и активности. Одређење дечије игре и играчака такође представља значајан елемент за праћење развоја предшколских програма, полазећи од теоријски утврђене и практично проверене констатације да је игра основна активност у процесу учења и развоја предшколског детета. Треба рећи да су сви ови елементи комплементарни и да их је, ради целовитог сагледавања развоја и карактеристика предшколских програма, неопходно доводити у везу. У даљем тексту ћемо покушати да укратко представимо утврђене елементе и битне одреднице за праћење развоја и карактеристика предшколских програма који су егзистирали у Србији. То може представљати значајну полазну основу за анализу данас актуелних *Основа предшколској програма* и за развијање евентуалних нових програмских концепција, које је могуће утврдити на темељима свега онога што је било квалитетно и добро у претходним програмима. Сигурно је да без свестраног и потпуног познава-

ња захтева савременог предшколског васпитања и образовања, али и садржаја и структуре предшколских програма који су некада егзистирали у нашим установама, није могуће утврдити квалитетну програмску концепцију за нове нараштаје деце раних узраста. Стога сматрамо да приказ поменутих основних елемената за праћење развоја предшколских програма у Србији може бити од користи теоретичарима који се баве програмским концепцијама, као и реализаторима ових програма у установама (пре свега васпитачима и стручним сарадницима).

Полазимо од *друштвено-економских услова* у којима су настајали предшколски програми, као базичног елемента за праћење њиховог развоја. У свим периодима, они су представљали одреднице концепције институционалног предшколског васпитања и образовања на територији данашње Србије. Од времена националног буђења, борбе и постепеног ослобађања наших народа од турске и аустроугарске власти, кроз период јачања прогресивних омладинских покрета у доба велике светске економске кризе, послератног периода друштвено-економске изградње и привредног напретка нове државе, положај предшколског васпитања и образовања се мењао, самим тим и програми у предшколским установама (Копас-Вукашиновић, 2010; Ничковић и сар., 1971).

У сваком од поменутих периода, друштвено-економски услови су значајно одредили *теоријску подлогу програма*. На почетку организованог предшколског васпитања и образовања деце, у српским забавиштима се радило на фребелијанским основама. Већ тада су се творци програма трудили да, на основу личних сазнања, теоријских и практичних искустава из других земаља, у што већој мери употпуне и конкретизују програме, знајући да они треба да буду водила у раду свих оних који се баве васпитањем и образовањем предшколске деце. Тиме је битно одређен даљи развој организованог друштвеног васпитања деце узраста од три до седам година у државним институцијама. У периоду након Другог светског рата, програмске концепције су садржајно одређене циљним оријентацијама совјетске предшколске педагогије, што потврђује и превод руског предшколског програма, који је реализован у нашим установама у периоду од 1948. до 1959. године (*Упутства васпитачу децијег врта*). У овом периоду се трага за могућностима да се предшколски програми што више прилагоде деци, њиховом узрасту и индивидуалним могућностима. Када разматрамо друштвено-економске услове, који су значајно одредили теоријску подлогу предшколских програма у Србији, не може се занемарити период велике привредне и друштвене реформе, која је уследила у седмој деценији прошлога века. На жалост, тада се не придаје довољно пажње систему образовања и васпитања деце предшколског узраста, који је нормативно утемељен, али се разматра декларативно. Међутим, ипак су у то време забележене идеје о могућностима његовог интегрисања у целовит систем образовања у самоуправном социјалистичком друштву. Идеологија социјалистичке демократије и самоуправног преображаја васпитања и

образовања огледала се и у програмима предшколског васпитања и образовања. Данас, у савременој педагошкој теорији и пракси су јасно одређени захтеви и могућности организовања система институционалног предшколског васпитања и образовања, при чему се полази од детета као основне одреднице програма, од његових интересовања и потенцијала, у складу са хуманистичком оријентацијом целокупног система. У том контексту егзистира и концепт отвореног васпитања. Он подразумева педагошки правац који инсистира на коренитим променама филозофије васпитања, у функцији остваривања његовог еманципаторског циља.

Циљ и задаци предшколских установа (забавишћа) у Србији први пут су званично конкретизовани још 1890. године, *Уредбом о српским вероисповедним забавиштима* (Мате Косовца). У односу на друштвено-историјски и педагошки контекст утврђени су циљеви и задаци институционалног предшколског васпитања и образовања. Према поменутој *Уредби*, циљ забавишта је био да помаже дечије васпитање пре школског доба, да развија дечије тело, чула и дух и да их припреми за наставу у основној школи (Косовац, према: Копас-Вукашиновић, 2010). На тај начин је истакнут значај телесног и душевног развоја и васпитања предшколске деце. Следи период између два светска рата, када програмска концепција за рад са предшколском децом није конкретизована, нити су јасно утврђени циљеви, као ни методичка упутства за њихову реализацију. Након Другог светског рата, под утицајем совјетске педагошке мисли, у државним установама за друштвено васпитање деце требало је обезбедити услове за њихов свестрани развој и васпитање. Из овако одређеног циља произлазили су васпитно-образовни задаци, пре свега брига о здрављу деце и њиховом правилном физичком развоју, развоју њихових умних способности и навика, као и љубави према отаџбини. У периоду изградње социјализма у тадашњој Југославији, због интензивне припреме за остваривање привредне и друштвене реформе, суштинска питања система институционалног васпитања и образовања су површно разматрана. Убрзо је уследила целовита трансформација поменутог система. Циљ предшколског васпитања и образовања одређен је постојећим друштвеним односима, развојем социјалистичких друштвених односа и социјалистичке демократије. Као јединствени циљ одређен је „пун и свестрани развитак личности која ће слободно и конструктивно деловати на раду и у друштву“ (*Васпитни рад у ...*, 1959:12). Задаци који су произлазили из овог циља подразумевали су утврђивање темеља за здраву физичку конституцију детета, формирање основних елемената његовог моралног лика, развој интелектуалних потенцијала и елементарног естетског доживљавања и стварања. Касније, седамдесетих година прошлога века, циљ предшколског васпитања и образовања подразумевао је подстицање и оплемењивање спонтаних израза, стваралачких могућности и својстава детета, у области физичког и сензомоторног, емоционално-вољног, друштвено-моралног и интелектуалног развоја предшколског детета. Следи даљи развој педагошких идеја, чиме је одређен и циљ институционал-

ног предшколског васпитања и образовања, полазећи од марксистичко-хуманистичког схватања човека, а у тежњи да се интегришу научне чињенице о развоју, васпитању и образовању. Осим правилног физичког, интелектуалног, социо-емоционалног и моралног развоја предшколског детета, остварују се задаци у функцији припреме деце за полазак у школу и за њихово успешно укључивање у живот у својој друштвеној и природној средини (*Предшколско васпитање у...*, 1975). У савременој педагошкој теорији и пракси, данас се све више разматрају нове стратегије у остваривању циљева предшколског васпитања и образовања, полазећи од детета као основне одреднице програма. Тиме се битно утиче на промене у филозофији васпитања, што подразумева слободу у предшколским установама, у смислу редефинисања циљева, задатака, метода, облика и средстава васпитања и образовања деце раних узраста. Једино пружањем услова и подстицаја за развој сопствених потенцијала сваког детета, проширивањем његових искустава и изграђивањем знања о себи, другим људима и свету који га окружује, могуће је остварити даље напредовање у сваком од утврђених аспеката његовог развоја. У функцији остваривања еманципаторског циља васпитања, данас се тежи, од најранијих узраста, развоју личности која је комуникативна, конструктивна и креативна, задовољна и вођена хуманим вредностима и тежњама (Копас-Вукашиновић, 2010).

У различитим периодима су аутори програма на различите начине приступали избору и тумачењу *аспеката развоја личности предшколског детета*. Полазећи од захтева за правилан физички и духовни развој, на самим почецима стварања првих програма предшколског васпитања и образовања, циљеви и задаци су били усмерени првенствено на ова два развојна аспекта. Развојем нових концепција, творци програма су аспектима дечијег развоја придавали све већи значај, у контексту општег захтева за свестрани развој укупних потенцијала детета. Данас, у систему савременог институционалног предшколског васпитања и образовања, конкретизовани су циљеви и задаци у односу на физички, интелектуални, социо-емоционални, духовни развој, затим развој комуникације и стваралаштва предшколског детета, прожектих његовим моралним вредностима и естетским доживљајима (Копас-Вукашиновић, 2010).

Полазећи од Фребелових идеја о развоју као непрекидном процесу откривања суштине човека и његовом испољавању кроз стваралачку самоделатност, творци првих програма предшколског васпитања и образовања истичали су неприкосновен *значај игре* као модела сазнавања и средства изражавања детета од раног узраста (Стојшић, 1898; Малеташки, 1904). Такође је у то време истицано да је неопходно припремити адекватне материјале, који ће покренути унутрашње снаге детета и његову самоактивност. Током стварања нових програма предшколског васпитања и образовања игра је у једном моменту третирана као основна активност, да би у следећој развојној фази била представљена као једна од основних метода васпитно-образовног рада

у оквиру дечијег изражавања. Одређена је и као главни облик дечије активности, који може бити разноврстан по свом садржају, тематици и начину извођења. Прву поделу дечијих игара представила је Мила Малеташки, још 1904. године, наглашавајући значај како „игара са играчкама“, тако и „друштвених игара“ (Малеташки, 1904). Она истиче да ове игре представљају најмоћније средство за телесни и душевни развој и напредак сваког детета. У наредним програмима следи конкретизација игара у односу на карактер и правила игре. У документу из 1959. године наглашен је значај стваралачких и игара са готовим правилима, покретних и дидактичких игара (*Васиљини рад у ...*, 1959). Увидом у садржај савремених теорија, даљим развојем предшколских програма, долази до потпуније конкретизације карактеристика и подела дечијих игара, истицањем њихове когнитивне, интегративне и експлоративне функције, могућности симболичке трансформације и комбинаторичке флексибилности. У том контексту се данас разматрају могућности стварања јединственог система игара за децу предшколског узраста, примереног развојним карактеристикама деце. За рад са децом у предшколској установи предвиђене су одређене врсте и варијанте игара, које су одабране, обрађене и структуриране у поменути флексибилан систем. Избор игара, време и начин њихове примене зависе од потреба, жеља и интересовања деце, њиховог стеченог искуства, изграђеног когнитивног стила и облика социјалног понашања (*Правилник о Оишћим...*, 2006).

До 1959. године, у постојећим предшколским програмима није било дато *шумачење могућности и значаја играчака за децу*. Тек тада се о њима говори само као о једној од група средстава у васпитно-образовном раду, поред уређаја и инструмената, очигледних средстава, прибора и опреме (*Васиљини рад у ...*, 1959). У програмима који следе такође се дечијим играчкама није придавао значај, до 1996. године, када је Моделом Б *Основа програма предшколској васиљинања и образовања деце узраста од четири до седам година* конкретизован значај система играчака у оквиру утврђеног система игара. Као средство којим се дете служи у игри, које битно утиче на њен ток и садржај, истакнуто је да играчка представља посредника између друштвеног и личног искуства детета, наглашавајући њену сазнајну, функционалну, формативну, експерименталну и друге вредности (*Основе програма предшколској...*, 1996).

Сви елементи за праћење развоја и карактеристика предшколских програма у Србији, од оснивања првих предшколских установа до данас, који су размотрени у овом раду, указују на континуирани процес развоја система институционалног предшколског васпитања и образовања. Мада је било лутања, недоумица и недоречености, оно што је до данас учињено у разради програмских концепција може и мора бити добра полазна основа за даљу конкретизацију и унапређивање овог система. Представили смо неколико основних елемената за праћење развоја предшколских програма, за које смо сматрали да су кључне одреднице и савремених програмских мо-

дела, у нашој земљи и шире, који имају врло сличан, некада скоро идентичан идејни концепт.

ЗАКЉУЧАК

Предшколске програме у Србији, који су настајали у периоду од оснивања првих предшколских установа до данас, могуће је хронолошки класификовати у неколико периода, у односу на специфичности времена у којем су настајали, идеје које су творци програма заговарали, искуства претходника и иностраних утицаја. Колико год да је било успона и падова у развијању програмских концепција и територијалне подвојености, евидентна је тенденција њиховог обједињавања и стварања јединственог система институционалног предшколског васпитања и образовања. Предшколски програми у Србији су у наредним развојним етапама били садржајнији, са јасно утврђеним циљним оријентацијама, задацима разрађеним по аспектима дечијег развоја и одређеним методичким упутствима за њихову реализацију. То је створило услове да се аналитичари позабаве елементима за праћење развоја предшколских програма. Међу тим елементима су значајни друштвено-економски услови у којима су настајали ови програми, теоријска подлога програма, утврђени циљеви и задаци, аспекти развоја личности предшколског детета, тумачење игре и играчака за децу. Садржаји предшколских програма, који се могу анализирати у контексту ових елемената, указују на тенденцију стварања поменутог јединственог система, друштвено условљеног, у функцији развоја укупних потенцијала деце која се припремају за полазак у школу.

ЛИТЕРАТУРА

Ациган, Љ. (1996 а): „Текстови о предшколском васпитању у педагошкој литератури у Војводини од 1858. до 1880. године“, *Педагошка стварност*, 8 (620–628).

Ациган Љ. (1996 б): „Предшколско васпитање у педагошкој литератури у Војводини у периоду од 1889. до 1914. године“, *Педагошка стварност*, 9 (741–748).

Коцић, В. (1972): „Историјски преглед развоја предшколских институција у Новом Саду“, *Предшколско дејство*, 1 (40–49).

Копас-Вукашиновић, Е. (2010): *Предшколски програми у Србији*. Јагодина: Педагошки факултет.

Малеташки, М. (1904): *Забавишће – збирка целокујној рада у српским вероисповедним забавишћима за породице, забавишћа и забавиље*, Школски одјек, 17–24.

Ничковић, Р. и сарадници (1971): *Просветна, образовање и васпитање у Србији*. Београд: Завод за издавање уџбеника СР Србије.

Основе програма предшколског васпитања и образовања деце узраста од шест до седам година (1996), Београд: Просветни преглед.

Правилник о основним основама предшколског програма (2006). Београд: Просветни преглед.

Петровић, М. (2000): *Панорама предшколства*. Београд: Педагошко друштво Србије и Креативни центар.

Попин, Н. (1972): „Из историјата предшколских установа у Јужном Банату“, *Предшколско дете*, 1 (26–33).

Предшколско васпитање у САПВ (1975). Нови Сад: Педагошки институт Војводине.

Стојић, М. (1898): *Градиво за разна занимања српчади*. Сомбор: Штампарија Фердинанда Битермана и сина.

Васпитни рад у предшколским установама (1959). Београд: Савремена школа.

Вучетић, М. (1972): „Сто година предшколског васпитања у Војводини“, *Предшколско дете*, 1 (3–18).

Emina M. Kopas Vukašinić
University of Kragujevac
Faculty of Education in Jagodina

PRESCHOOL PROGRAMMES IN SERBIA: DEVELOPMENTS AND PERSPECTIVES

Abstract: The development of preschool programmes in Serbia is defined by the strategy of society's development in a certain period. The ideas of preschool education on the territory of the Republic of Serbia today have developed in various ways, depending on historical conditions, socio-economic and cultural influences. It was possible to perceive the ruling preschool ideas through programmes, as well as attitudes and relationships to learning and development of a preschool child. In this paper we present preschool programmes in the chronological order of their existence on the territory of the Republic of Serbia from the establishment of the first preschool institutions until today. The aim of the research was to define in which periods (which) preschool programmes existed in Serbia by using the elements for following the development of these programmes. We used the descriptive method and analysis of the contents of documents to conduct the